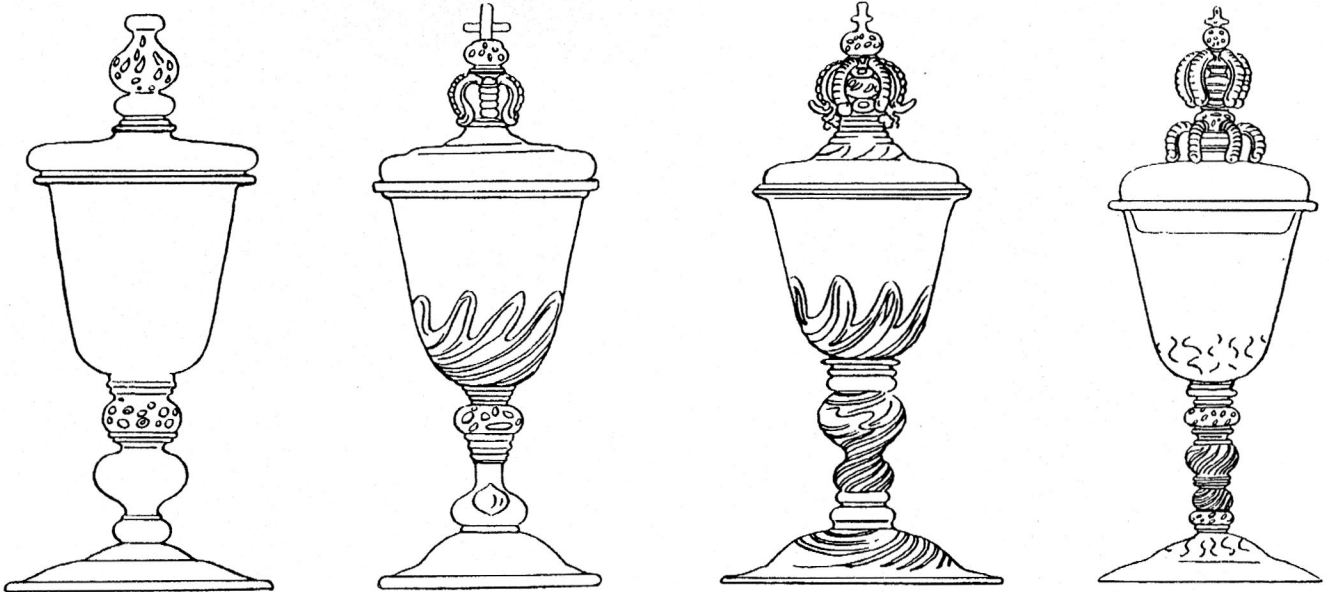

GLASNYT

December 1991

Udgivet af Glashistorisk Selskab Aalborg.
Ansvarshavende: Jørgen F. Rønne & Poul Schjelder.

Nøstetangen pokaltyper.

Indhold:

Referat: 09.01.91. Klubaften.

06.02.91. Gunnar Brocks fortæller om presset glas.

06.03.91. Mogens Schlüter: Glassets historie.

17.04.91. Generalforsamling.

Sybilles Livsvækker. Svar på efterlysning.

M. M. Christendatters karaffel. Irene M. Kristensen.

GLASNYT/ Glashistorisk Selskab Aalborg, Spartavej 3, 9270 Klarup.

"KLUBAFTEN"

Onsdag d. 9. januar 1991 på AHM.

Der var godt fremmøde til dette første arrangement i foråret.

Formanden bød velkommen, hvorefter spændingen vedr. årsgaven blev udløst. Det var prislisten til sidste års årsgave, nemlig prislisten til Fyn & Kastrups katalog 1910. Efter at årsgaven var udleveret, gav formanden en kort karakteristik af den. Han omtalte, at der findes flere forskellige prislister til dette katalog, udgivet mellem år 1910 og 1918, disse er dog stort set ens bortset fra priserne. Formanden påpegede, at den største "fornøjelse" ved at have prislisten skal ses på den baggrund, at denne oplyser, vedrørende de enkelte emner, hvilke størrelser og til dels farver, de kan købes (findes) i.

Herefter fik medlemmerne lejlighed til at kigge kataloger, og der kom "glas" på bordet: Der var flere sjove ting, enkelte gav anledning til diskussion vedrørende anvendelse og oprindelse, der findes jo heldigvis stadig uløste spørgsmål.

Efter kaffen så vi en film fra/om Fyns Glasværk - det var helt tydeligt en reklamefilm, der viste de forskellige arbejdsprocesser på et glasværk - fremstillingsmetoder gik man let henover. En beundringsværdig situation, vi oplevede på filmen, var den hurtighed, hvormed pakkedamerne pakkede diverse glasemner ind i halm til forsendelse - det gik stærkt eller var det mon filmen, der blev kørt hurtigt?

Efter denne oplevelse takkede formanden af og bød på gensyn d. 6. februar med Gunnar Brocks.

J.F.R.

Gunnar Brocks fortæller om presset glas.

Onsdag d. 6. februar 91 på AHM.

Der var fuldt hus til dette foredrag med Gunnar Brocks. Efter at formanden havde budt velkommen, redegjorde G.B., der er tidligere hyttemester på Fyns Glasværk, kort om presseglas i relation til Fyns Glasværk.

Først og fremmest havde Gunnar Brocks lavet en fortegnelse over medbragte emner, som hvert medlem fik udleveret. G.B. sagde herefter, at det er en smagsag, om man synes disse ting er smukke, men de er ihvertfald typiske repræsentanter for Fyns Glasværks presseglas i perioden 1910 - 1950.

Om presseglas i almindelighed sagde G.B., at det ofte er almindelige praktiske glasemner, der er basis for denne produktionsteknik, idet presseteknikken kræver brug af en, som regel, ret kostbar presseform - så en stor produktion er påkrævet, for at holde prisen nede. G. Brocks sagde herefter, at det er uden for al tvivl, at der stadig findes mængder af upåagtet presseglas rundt omkring hos folk og i spændende farver. Den store interesse for presseglas tilskrev G.B., den af bl. a. Mogens Schlüter udgivne glasbog: Dansk glas, samt de genoptryk af gamle glaskataloger, der er sket indenfor de sidste 10 - 15 år. Iøvrigt mente G.B. om presseglas hvad angår ægthed, at efterligninger ikke er mulige i almindelighed, idet der kræves en ret kostbar form - det vil ikke kunne betale sig.

Som det fremgår af hosstående liste havde G.B. delt presseteknikken op i forskellige afsnit, som blev forklaret ved hjælp af medbragte eksemplarer - det letter forståelsen.

Til sidst omtalte Gunnar Brocks det triste faktum, at Fyns Glasværk blev nedlagt med udgangen af 1990. Ekstra trist er det, at ledelsen for glasværket desværre ikke har formået at bevare de righoldige glashistoriske samlinger intakte - det kan Aalborg Historiske Museum og dets gæster så glæde sig over, idet en hel del er havnet der.

Herefter takkede formanden Gunnar Brocks for hans altid godt tilrettelagte foredrag, og overrakte ham under bifald en "presang".

J.F.R.

<u>Nr.</u>	<u>Katalog.</u>			
31.	2260/I924.	Sleben Skaal, Slb 3.	10,5 cm.	Kr. 80.
32.	201/I924.	Presset " "	11,5 " "	" 23.
33.	2256/I924.	3 benet sleben Skaal, Slb. 3	10,5 " "	" 110.
34.	I94/I924.	3 " presset " "	11,5 " "	" 32.
35.	Fyn.	Sleben Vase. Prototype til Presseglas.		
36.	I59/I950.	Presset Vase, efter Prototypen.		
37.	I68/I950.	Skaal m. "Ildtunger". Lav Formudgift.		
38.	50/I950.	Mørk, ravfarvet Kande, m. "Mave".		
39!	Fyn.	" , " Skaal, efterformet over "Kern".		
40.	Fyn.	Ravfarvet Kagefad, uegnet Mønster, udflydende.		
41.	27/I950.	Glastallerken. Før Indvarmning: skaalformet.		
42.	26/I950.	Skaalformens Stempel ændret, nu Sildeskaal, 2 Rum.		
43.	49/I950.	Ravfarvet Kabaretfad, 30 cm., vanskelig Form.		
44.	222/I934.	Isfad, 31,5 cm. Flot Mønster, udslynget af Skaal.		
45.	299/I950.	Skaal paa 4 Tær.		

"Maskinpresning".

46. Fyn. "Smørkølerglas" til Knabstrup Lervarefabrik.

"Revolverpresning".

47. Fyn. Laag til Henkogningsglas, planslebet.

"Presseblæsning".

48. Fyn. Glas fra Forform til 1,5 Liter Henkogningsglas.

49. Fyn. " " Færdigform til 1,5 Liter " planslb.

"Presseblæsning fra neden".

50. Fyn. Beskyttelsesglas med Gevind.

"Presseglas fra Udlandet".

51. Isassiet, fint Krystalglas.

52. Isassiet med 7 delt Mønster.

53. Bladassiet med "Sølvbejdse".

54. Flot, tyndt Fad med "Dugdraabe"-Mønster.

55. 3 benet Skaal med megen Efterbearbejdning.

56. Helautomatisk, optisk Glasemne til Linse.

57. " Skaal i praktisk Udførelse.

58. " opal Skaal med Emalje-Silketryk.

59. Mattered Daase med Laag. Imiteret Relief-Gravering.

60. Mosaikstifter i alle Farver.

Nyt om SYBILLES LIVSVÆKKER.

I Glasnyt april 91 var der en artikel om overnævnte, hvor vi søgte oplysninger om fabrikant m. m.

Vi har modtaget flere henvendelser, især den ene er godt dokumenteret. Vedkommende har i dagspressen fundet en annonce i anledning af eliksirens 40 års jubilæum 1908 (desværre er kilden ikke opgivet, men annoncen er ikke falsk).

Desværre er annoncen udført i gotisk skrift, så den kan vel ikke umiddelbart læses af alle. Men øverst står der (direkte afskrift):

"MERE DØD END LEVENDE

- skriver hr. P. Nielsen, Gørlev, tidligere Maibølgaard kom der en meget syg og lidende pige til mig for at høre, hvor hun kunde faa Sybille - Elixiren, idet hun havde hørt, at jeg var bleven helbredet efter 30 Aars lidelser.

Jeg gav hende da et glas vin med 40 draaber elixir i, hvorefter hun sagde, at aldrig havde noget gjort hende så godt. I de sidste 17 Aar havde hun omtrent levet ved Medicin, men alt forgæves. Da hun rejste, fik hun en flaske med, som hun brugte hjemme, og var da fuldkommen rask efter 17 Aars lidelser, og hun har aldrig fejlet noget siden."

Og nederst en advarsel m.m.

Vogt Dem for at modtage og betale Elixiren,

forinden De har overbevist Dem om, at Flasken er forsynet med de lovbeskyttede Kontrolmærker, et dannebrogfarvet Baand om Halsen, hvorpå i det røde felt er trykt: Allerhøjeste tilladt, og i det hvide Felt: Eneberettiget, og Kapslen over Proppen stemplet: Elixir Sybille, ellers er Elixiren falsk og værdiløs.

Alle Breve og Postforsendelser bedes adresseret til Frederiksberg kemiske Fabrikers Hovedkontor, Nyvej 14 J, København V. Telefon 2640.

Glasnyt takker J.B. 2980 Kokkedal for den gode dokumentation, som ihvertfald er svær at komme uden om. Det var, som det er fremgået af overnævnte annonce, Frederiksberg kemiske Fabrikker, der var fabrikant.

1868! 40 Aars Jubilæum. 1908!

Mere død end levende

— skriver Dr. D. Nielsen, Sølev, tidligere Malbolgaard — kom en Dag en meget syg og lidende Dige til mig for at høre, hvor hun kunde faa **Sybille-Elixiren**, idet hun havde hørt, at jeg var bleven helbredet efter 30 Aars Lidelser.

Jeg kan hende di et Glas Vin med 40 Draaber Elixir i, hvorefter hun sagde, at aldrig havde noget gjort hende saa godt. I de sidste 17 Aar havde hun omtrent levet ved Medicin, men alt forgæves. Da hun rejste, fik hun en Hæste med, som hun brugte hjemmefra, og var da fuldkommen rask efter 17 Aars Lidelser, og hun har aldrig føjlet noget siden.

Nyd daglig 40 Draaber af den allerhøjest tilladte Sybille-Elixir „Livsvækker“, og Livskraften og fordums Velbefindende vender atter tilbage. Sybille-Elixiren styrker alle Livsorganerne, gengiver fordøjelsesredskaberne Kraft og Styrke, saa man taaler al Slags Mad og Drikke og har Nytte af, hvad man spiser — og derigennem forlænges al det for de fleste Mennesker alt for korte Liv. — Ved Bløt, Nerveløshed, Lammede og Eksem, omme og hudløse Fødder anvendes Petos Frotter Soap samtidig med Sybille-Elixiren.

En ung Piges Frelse.

Dr. Farver Granting, Silkeborg, skriver: Vor ældre Datter havde i mange Aar lidt i høj Grad af Blegthed og Hjertesvækkelse, hvorfor vi vidt og bredt havde søgt Hjælp, men uden Resultat. Da sidste vi i Silkeborgsladene om den vidunderlige „Elixir Sybille“, og efter at hun havde nydt nogle Glaser, var hun til vor store Forbauselse fuldstændig helbredet.

Et Tilfælde som ovenstående. En ung Pige, bleg og blodløs, uden Energi og Kraft, og berøst ved Brugen af „Elixir Sybille“ som omskabt, med en sund og frisk Antagelse, Livskraft og Munterhed, Energi og Vilt til Arbejde. Beskriv tilfulde denne Elixirs store Betjæning.

Eksem og Nerveagiat i 15 Aar. Fru Anna Johansen, Billa „Annas Minde“, Ny Holte, skriver: Jeg har i 15 Aar lidt af Eksem i mine Hænder samt Nerveagiat i den Grad, at jeg aldeles ikke kunde foretage mig, og disse Lidelser, som hvækket Læger eller Kirurger har kunnet helbrede i 15 Aar, har Sybille-Elixiren og Petos Frotter Soap helbredet den ene Maaned, derfor skal disse Midler altid være Læge og Apotek i mit Hjem.

Blåhals, Fodsved og kolde Fødder. Dr. August Brammer, Silkeborgsgade, skriver: Jeg har anvendt Petos Frotter Soap med Nicias og Anubindanulle i Løstegnen, sporede allerede Vedring efter 8 Dages Fortøb, medens jeg ialt i et helt Aar forgæves havde doktoreret, og min Eghed om Stedet for at forbedres, steds forværredes. Jeg har ogsaa henillet det mod Fod i v. d. Tidligere havde jeg soode og kolde Fødder, nu har jeg tørre og varme.

Dr. Sognepræst Ringdal, Stranden Præstegaard, skriver bl. a.: Petos Frotter Soap løsener af den Rød, der er Hæden til Del; den ejer stærkende Egenstærke for nervøse Lidelser med deraf følgende svækket Livskraft, og anbefales derfor alle.

Vægens Raad. Dr. Dr. C. J. Meldhor, København, skriver: Det er sjældent, at en Komposition spæret saaledes til sit Navn som denne Elixir, thi den er virkelig en Livsvækker, der vækker Appetitten, oplyser Livsfunktionerne og letter Fordøjelsen; den har aldrig savnes i noget Hjem.

Følgerne af Onani. Dr. Jørgen Hansen, Nørrebro, skriver: Jeg var som følge af Ungdomsufærdighed (Onani) Mæret i høj Grad svækket, baade sjælelig og legemlig. Da Lægerne ikke kunde hjælpe mig, prøvede jeg Sybille-Elixiren, og allerede efter Brugen af 2 Glaser: følte jeg et Livind og en Livskraft, som jeg aldrig har født før.

En Dame helbredet for en Svulst imellem Mave og Bryst samt Narebetændelse. Dr. P. Mikkelsen, Næstved, skriver: I længere Tid har jeg lidt af Narebetændelse og en Svulst imellem Mave og Bryst, som ikke kunde opereres. Smertene var uudholdelige og infer. — Da fandt jeg, men saa læste jeg om den berømte Sybille Elixir og Petos Frotter Soap, og ved Brugen deraf føler jeg mig fuldkommen rask, og taffer mange Gange for de udmærkede Midler, som har hjulpet mig for de frygtelige Smertes.

Damer i den kritiske Periode (Menstruationens Tid) er udsatte for mange Lidelser og de ofte i deres bedste Alder, hvorfor den raske Derlighed er nødvendig.

Fru Hansen, Løngælle Bondegård, Rudkøbing, skriver:

I 6 lange Aar har jeg lidt under, at Mæret aldrig har været normalt, ligesom jeg har været plaget af Maveslidelser og Fordøjelsesbesværigheder, hvorfor jeg har søgt Hjælp mange Steder uden Resultat; først nu, da jeg læste om Sybille-Elixiren, fandt jeg til min store Glæde det rette Middel, hvorfor jeg er meget taknemlig.

Nibe. Asthma i allerhøjeste Grad. Fru Kvotone Jensen skriver: Underkønde, der i adskillige Aar har lidt af Asthma i en saadan Grad, at jeg næppe kunde gaa over et Stuegulv, besluttede mig endelig til, efter uden Væbning at have søgt: adskillige Midler at prøve den berømte Jubilee Elixir „Livsvækker“, og anser jeg det for min Pligt at konstatere, at denne Elixir er det eneste af alt, hvad jeg har forsøgt, som har hjulpet mig.

Mavekatarr. Saar paa Tarmene. Dr. J. Olsen, Sølev, skriver: Underkønde, der i flere Aar har haft daarlige Fordøjelse og Saar paa Tarmene og i det hele taget været saa svækket, som noget Menneske kunde være, har prøvet mange Midler uden Resultat, men ved Brugen af Elixir Sybille, „Livsvækker“, fandt jeg i Løbet af saa mange Dage, og befunder mig nu fuldstændig vel. Jeg vil derfor ikke undlade at udtrykke min Taknemlighed og bider Dem offentliggøre dette, for at ogsaa andre kan blive hjulpede ved denne fortreffelige Elixir.

Eksem og Guller paa Benene. 18 Aars Lidelser. Fru Charlotte Gyth, Vejle, skriver: Jeg søler Træng til for andre Eksem og Guller paa Benene, som ingen har kunnet helbrede, er blevet helbredet ved den vidunderlige Elixir Sybille og Petos Frotter Soap til usædvanlig Hjælp for Hjemmet.

Sybille-Elixiren „Livsvækker“, den eneste danske Sundheds Elixir, som det er allerhøjest tilladt Medicinalist og Apotekant at forhandle, og hvorpaa vi har Enret, saas a 1 Kr. 50 Ctr. og Petos Frotter Soap a 1 Krone i nedenstående af Direktøren for Frederiksberg kemiske Fabrikker autoriserede Depoter.

I Sønder har Dr. E. A. Schønning. — Kjøbenhavn: Apoteket og Rud. Møller. — Århus: Hjel Møller. — Ribe: Dagholt. — Roskilde: Stabel.

Vogt Dem for at modtage og betale Elixiren,

forinden De har overbevist Dem om, at Klassen er forsynet med de lovbestemte Kontrolmærker, et kannedbrugsmærket Saand som Høllen, hvorpaa i det røde felt er trykt: Allerhøjest tilbedt, og i det hvide felt: Enebærretiget, og Røddelen over Broppen hemplet: Elixir Sybille, eller Elixir Sybille og Livsvækker.

Alle Breve og Postforsendelser bedes adresseret til Frederiksberg kemiske Fabrikker Hovedkontor, Nøye 14 J, København V, Telefon 2640.

Mogens Schlüter: Glassets historie.

Onsdag den 6. marts 1991 på AHM.

Hensigten med foredraget var at præsentere glassets historie fra tidernes morgen til 1700 tallets midte. Foredraget var ledsaget af en lang række dias af udvalgte eksempler på glas op igennem perioderne.

Schlüter pointerede, at da glassets historie er meget lang og kompliceret, kan et sådan foredrag kun blive en præsentation af de vigtigste landvindinger. Alle detaljerne må nødvendigvis gemmes til en anden god gang.

Kendskabet til glassets natur synes tidligst at være erkendt i Mellemøsten omkring 2.500 år før Kristus og traditionelt regnes Phønikerne som det folk, der først erkendte materialets muligheder.

Man ved ikke hvordan man er kommet til erkendelsen af glas, men det mest sandsynlige er, at man er blevet opmærksom på de egenskaber, som glasur til lertøj har, idet glasur egentlig er et lavsmelteligt glas.

Råmaterialerne til glas findes næsten overalt i naturen, idet kalk, sand og soda jo næsten altid er relativt nemt tilgængelige.

I Mellemøsten kunne man udvinde soda af planten Salturt og århundreder senere, da man lærte at gøre glas i Mellemeuropa, brugte man i stedet potaske, som kan udvindes af bølgeaske.

De tidligste glasting i Mellemøsten er opbygget over en kærne. Det smeltede glas er spundet på kærnen, oftest i kontrastrige farver. Efter at glasset er afkølet, er kærnen så banket ud. Denne måde at fremstille glas på var helt dominerende indtil omkring 100 år før Kristus.

Som inden for så mange andre områder er det romerne, der tager det næste virkeligt afgørende skridt inden for glasteknologien. De indfører brugen af pusterør og fra nu af kan man blæse glas, hvilket betyder, at man kan lave betydeligt større ting, og at det samtidigt går betydeligt hurtigere end med den gamle teknik. I løbet af de næste 3-4 hundrede år udvikler romerne stort set alle de teknikker, vi kender den dag i dag inden for det traditionelle glasmagerfag.

Schlüter viste eksempler på en del af disse nye teknikker og blandt disse var det kendeste eksempel Portland - vasen, som har en så forunderlig historie, et andet eksempel er de utrolige diatretaglas med den uendeligt komplicerede slibning, der har taget år at frembringe.

Da romerriget begynder at gå i opløsning omkring år 400 efter Kristus, blev det syriske område et nyt, stort glascenter, hvor en af de mest efterspurgte varer var fastblæste flasker med dekorationer skåret i formen.

Et andet stort glascenter lå i den nordlige del af romerriget, langs med Rhinen og glasindustrien her fortsatte også efter romerrigets sammenbrud, omend i reduceret form.

Den store fornyelse af Europas glasindustri skete i Venedig, hvor glaskunsten blomstrede i middelalderen med en teknologi, der synes at være hentet i Syrien.

I Mellemøsten fortsatte glasproduktionen og teknikken med emaljerede glas udviklede man efterhånden til fuldkommenhed. Der er bevaret en lang række moskelamper, som viser helt vidunderlige eksempler på denne teknik.

Et kapitel for sig er de såkaldte Hedwig glas, tykvægede bægre med dybt skåret ornamentik. Meget taler for, at de kan være gjort i Persien, men forskerne er usikre og reelt er vor viden meget lille omkring disse, sagnomspundne glas.

I 1291 bestemmes det, at alle glasmagere i Venedig skulle flytte til øen Murano for at mindske faren for brand i selve Venedig og den dag i dag ligger de såmænd på det samme sted.

Venezianerne udviklede og forfinede romernes gamle teknikker og samtidigt lykkedes det at smelte helt klart glas - Cristallo.

De karakteristiske, venezianske glas dannede mode ud over Vesteuropa og blev efterlignet lokalt efterhånden som kunsten at blæse glas bredte sig imod nord. Disse glas kaldes med en samlet betegnelse for facon de Venice.

Der er ikke tale om kopier eller forfalskninger, det er en mode, der bredte sig hurtigt, godt hjulpet af, at adskillige glasmagere fra Venedig flygtede mod nord, selv om det var strengt forbudt, for at beskytte glasindustrien på Murano.

Men forfalskninger blev der til gengæld lavet i stor stil i slutningen af forrige århundrede af blandt andet et firma i Hamborg, der var eksperter i at eftergøre sådanne glas.

En af de betydeligste samlinger af Venetiansk glas findes i det såkaldte glaskabinet på Rosenborg, hvor Kong Frederik d. 4. fik anbragt de mange glas, han fik foræret i Venedig under sin rejse til Italien i årene 1708 - 09.

I glaskabinetet findes en del ældre glas blandt andet guldrubinglas, der kan være fremstillet af den berømte Johan Kunckel.

Derefter vendte Schlüter sig til renæssancens mere dagligdags glas, som man for en del år siden fandt gode eksempler på i voldgraven til herregården Rosenholm. Pasglas, stangenglas, humpen og endelig rømeren blev særligt fremhævet og gennemgået.

I England udviklede Ravenscroft i denne periode blykrystallet og et af de kendeste glas fra hans hånd er netop en rømer.

Der blev også tid til at se lidt på klukflasken og dens historie, der synes at begynde med renæssancens Kuttrolf.

Påvirkningen fra Venedig har ved siden af den vestlige udløber også en østlig, der i det böhmiske og schlesiske område udviklede sig med en særlig markant og fremragende gravingsteknik. Store pokaler med dybe graveringer med de mest forfinede detaljer er bevaret i stort tal og vidner om den overflod, de regerende kredse kunne omgive sig med. I Potsdam ved Berlin dyrkede man også den forfinede gravingsteknik og yndede yderligere at male glassene med kraftige gulddekorationer.

Dernæst gav Schlüter eksempler på andre vigtige glasområder i Tyskland, blandt andet Nürnberg og Hessen.

Med inspiration fra det tyske område blev glas med høje stilke med indlagte spiraler i farvede tråde eller luftspiraler den store mode i 1700 årene.

Ved et lykketræf nåede de vestlige og de østlige stilidealer sammen i Norge, hvor den danske konge henimod midten af 1700 årene oprettede det siden så berømte glasværk Nøstetangen. Her forenedes den engelske smag med luftfyldte eller farvede spiraler med den østeuropæiske sans for rige og detaljerede graveringer.

Her lod Schlüter sit spændende foredrag slutte. Bifaldet var stort fra den tætpakkede sal, museets sidste stole var taget i brug af de mange, der var mødt frem.

J.K.

Generalforsamling d. 17.04.91 på Lindholm Høje Museet.

Generalforsamlingen foregik på restaurant "Lindholm Høje". Der var mødt 23. Formanden bød velkommen og ridsede kort op, hvorfor man var "gået over floden efter vand". Oprindeligt var det tanken, at vi i aften skulle have set, hvordan man i Middelalderen lavede glasperler, men vedkommende, som skulle have stået for denne produktion - arkæolog Tina Gam, Moesgaard, havde desværre sagt fra p.g.a. anden bestemmelse.

Herefter gik vi over til generalforsamlingen - (referat er udsendt).

Efter kaffen var der rundvisning i museet, desværre var det langt fra færdig, men arbejdet var så langt fremme, at man godt kunne danne sig et indtryk af hvordan det ville blive. Glas så vi ikke meget til, men det kan jo skyldes, at alle småeffekterne langt fra var kommet på plads endnu. Det kaster fremtiden sikkert lys over.

J.F.R.

Om sorger og glæder i Mette Maries liv.
(M. M. Christendatters karaffel.)

Et stykke kønt gammelt glas taler til en om de mennesker, der gennem tiderne har haft det i hænderne, både dem, der har lagt deres omhu og arbejdsglæde i at blæse og eventuelt slibe det, og dem, der har købt det og foræret det til andre, som har brugt det og skønnet på det og sørget for, at det er blevet bevaret indtil vor tid. Glas og karaffer med indgraveret navn og årstal har i adskillige tilfælde været bevaret i samme familie fra generation til generation med sikker tradition for, i hvilken anledning de er købt på et bestemt glasværk som gave til den, hvis navn står derpå, og i sådanne tilfælde er forhistorien så klar, som man næsten kan ønske det.

Noget vanskeligere forholder det sig med den karaffel, som jeg her vil fortælle om. Skønt den er noget fugtætset indvendig, og det øverste af proppen mangler, er den dog et meget smukt stykke glasarbejde. Af type er den meget lig fig. 244 i "Dansk Glas 1825-1925" (herefter refereres der kun hertil med figurnummer), d.v.s. tøndeformet med fastblæst riflet nedre del, med tolvtakket stjerne i bunden og med tre rigler om halsen, i katalog 1859 benævnt "Karaffer med Ringe, Prop og Snit", 3/4 pots til 18 mark pr. dusin. På den ene side er der i en bladkrans med sløjfe graveret:

M. M. Christendatter
Døstrup
1859

med bogstaverne i fraktur, på den anden side er der en vinløvsranke. Efter et større arkivarbejde af bl. a. min far lykkedes det at finde frem til, hvem denne kvinde var, og der afdækkedes da et par kvindeskæbner fra det 19. århundredes fattige Himmerland.

Mette Marie Christensdatter er ifølge kirkebogen i Døstrup født 8.12.1805 som datter af et par gårdmandsfolk. Hendes mand, Jens Jensen Høndrup er godt 3 år ældre, også fra en gård i Døstrup. De konfirmeredes samtidig i 1819, hun med vidnesbyrdet "godt" for kundskab og opførsel. 16.11.1833 bliver de gift, og hun flytter fra hjemmet til hans gård, Hødalsgård i Døstrup, som han har overtaget efter sin mor og stedfar, der nu bor der på aftægt.

I april 1835 får de en lille pige, Ane, der dør 3 måneder gammel, i 1836 en søn, Christen, der kun lever i 14 dage og i 1837 en ny Ane, som når at blive 1 1/4 år, før også hun må væk. I 1840 fødes igen en dreng, Niels Christian, som bliver få måneder gammel og i 1841 en pige, Birthe Marie, der kun lever få dage. Endelig i 1844 får de sønnen Niels Christian, der ser ud til at ville overleve. Og i 1845 er der for sidste gang barsel hos Jens og Mette Marie; men heller ikke denne lille dreng, Niels, bliver mange uger gammel.

Husstanden består på denne tid udover Jens og Mette Marie af deres søn og Jens's gamle mor, der nu er blevet enke, samt 3 tjenestefolk. senere kommer der et gift daglejerpar, Christen Nielsen og hans kone Maren, der får en søn, Niels, i 1851, som Jens og Mette Marie står faddere til, og efterhånden en hel flok, som alle vokser op og bliver sunde og raske. Således har Vorherres gaver været ulige fordelt, thi i 1852 har Jens og Mette Marie den store sorg, at de må lægge deres eneste overlevende barn, den 8 1/2-årige Niels Christian i graven.

I 1858 kan de så fejre deres sølvbryllup, og man kan måske forestille sig, at karaflen har været bestilt af Jens som en gave til hans kone i denne anledning som tak for 25 år, som vel ikke kan kaldes lykkelige med al den modgang, de har haft; men de har dog haft længere tid sammen, end de fleste ægtefolk fik dengang, og de har i fællesskab dyrket gården og drevet den frem. Karaflen er så blevet nogle måneder forsinket, fordi sliberne har haft andre ting at gøre, hvilket jeg vil vende tilbage til.

I 1862 er Jens og Mette Marie ved at være oppe i årene, og de overdrager da Hødalsgaard til det trofaste daglejerpar, i hvis familie den forbliver i et halvt århundrede, hvorefter de nu selv sidder som aftægtsfolk på gården, til de dør, Jens i 1874 og Mette Marie 23. april 1877.

De har uden tvivl været vellidte folk i sognet. De optræder adskillige gange i kirkebogen som faddere til andres barnedåb. Hun, der selv mistede alle sine børn, har sikkert holdt meget af andres, især dem, hun stod fadder til, og daglejerens, der jo voksede op på gården. Det har været naturligt for hende, at hun på sine gamle dage har foræret sine personlige ejendele til nogle af disse børn, som hun havde haft et nært forhold til fra deres spæde alder, og en af dem var Jensine Jensdatter (eller Jensen).

Jensine var født i 1835 få måneder efter, at Mette Maries første barn, Ane, var død. Mette Marie er i kirkebogen noteret som "medfulgte", d.v.s. den der står ved siden af hende, som bærer barnet. Jensine var datter af sognefogeden i Finnerup, Jens Andersen, der døde, før hun selv blev født. Hans enke, Ane, sad nu alene med 5 større børn, hvoraf den yngste dreng på 6 dør året efter, samt den spæde datter. Hun blev i 1839 gift med enkemanden Niels Axel Iversen i Døstrup, der bragte to børn ind i ægteskabet, og sammen fik de (knap 3 måneder efter brylluppet!) en søn (igen ses Mette Marie blandt fadderne). I den store blandede børneflokk har den lille Jensine måske følt sig lidt tilovers og er derfor kommet en del ovre hos Mette Marie.

I 1863 bliver Jensine gift med gårdmand og sognefoged Jakob Andersen i Snæbum, og måske er det ved denne lejlighed, at hun får karaflen foræret, selv om det ikke er sandsynligt, at den har skiftet ejer så hurtigt. Jeg vil hellere forestille mig Jens og Mette Marie sidde og få sig et lille glas af den i ny og næ nogle år endnu derinde i aftægtsstuen. Også Jensine og Jakob kommer til at opleve mange sorger, idet kun det første barn, Ane Katrine,

overlever. En dreng dør få måneder gammel, en pige mister livet som 13-årig, og deres sidste barn er dødfødt. Jakob dør i 1877 ganske kort tid før Mette Marie, så det kan således tænkes, at denne på sit dødsleje har givet sin smukke karaffel som en slags trøstegave til den yngre enke.

Jensine gifter sig igen i 1881 med den 17 år yngre ungarl Jørgen Peter Christensen fra Snæbum, der dermed overtager Jakob Andersens gård. Hun er da 45 år og får ikke flere børn; men et rygte på egnen ville vide, at nogen en mørk aften har set Jørgen Peter gå op mod kirkegården med en lille trækasse under armen, så det kan have været tale om abort. Og i 1883 dør så den 13-årige Johanne.

Jørgen Peter har to brødre, og de får alle tre i 1905 kongelig bevilling til at føre familienavnet Kræmer. Jensine dør i 1927 i den høje alder af 92 år og Jørgen Peter to år efter. Mette Maries karaffel har altså i mere end 100 år stået på denne gård, idet Jørgen Peter, der jo ikke selv fik børn, i 1927 solgte gården til brodersønnen Marius Kræmer, der nu er 90 år og i 1990 lod karafelen gå videre til min fader.

Dette var så i korte træk dens historie og tilknytning til de to kvinder, der har ejet den i forrige århundrede. Til trods for at de var gårdmandskoner, Jensine endda sognefogedkone, har de nok levet et fattigt og nøjsomt liv. De mange børnefødsler og den megen sygdom og død har ældet dem tidligt og slidt dem op. Man får et indtryk af sundhedstilstanden på egnen ved at læse "En Gammel Læges Liv og Oplevelser" af tidligere distriktslæge Magnus i Hobro. Tyfus, kolera og tuberkulose huserede, og uvidenhed og dårlig hygiejne gjorde tit tingene værre. Spædbørnsdødeligheden var stor, selv om Mette Marie blev hårdere ramt end de fleste. De få gårdmandsslægter i landsbyen var stærkt indgiftede, og arvelige svagheder har kunnet ophobes. Men folk har haft et tæt forhold til familie, naboer og venner i det lille samfund, og de har forstået at glæde sig over og hæge om de smukke ting, de ejede. Glas og især da dekorerede glas var noget uhyre sjældent og fint, som nu kom indenfor det opnåelige grænser, da der kom glaspustere og glasslibere til egnen.

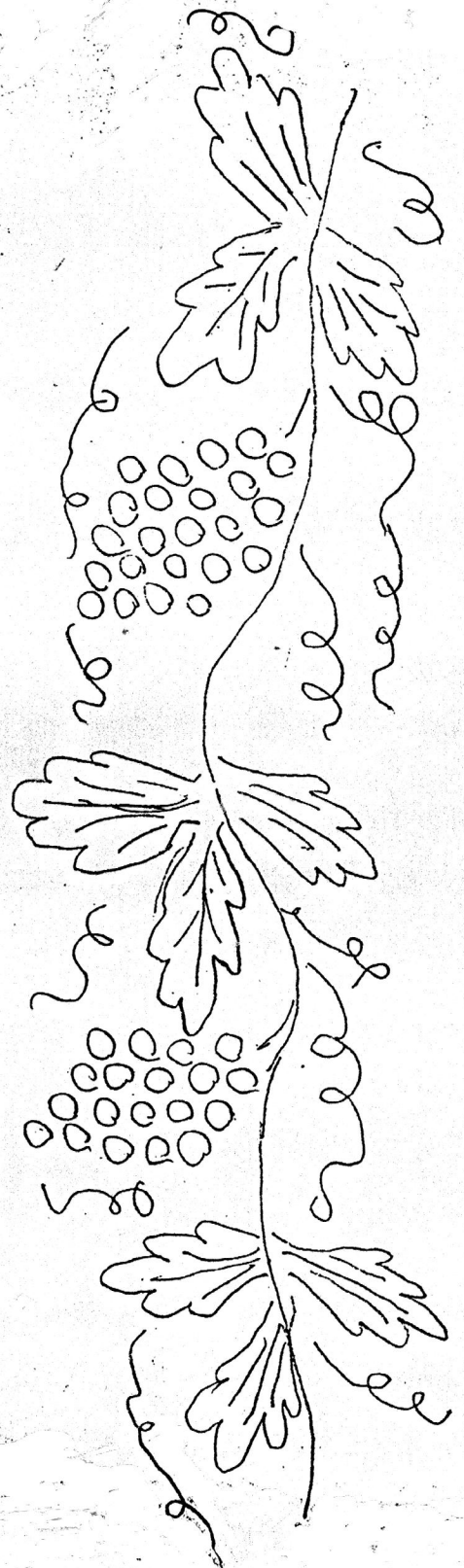
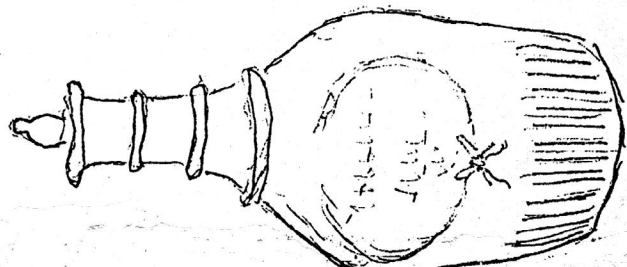
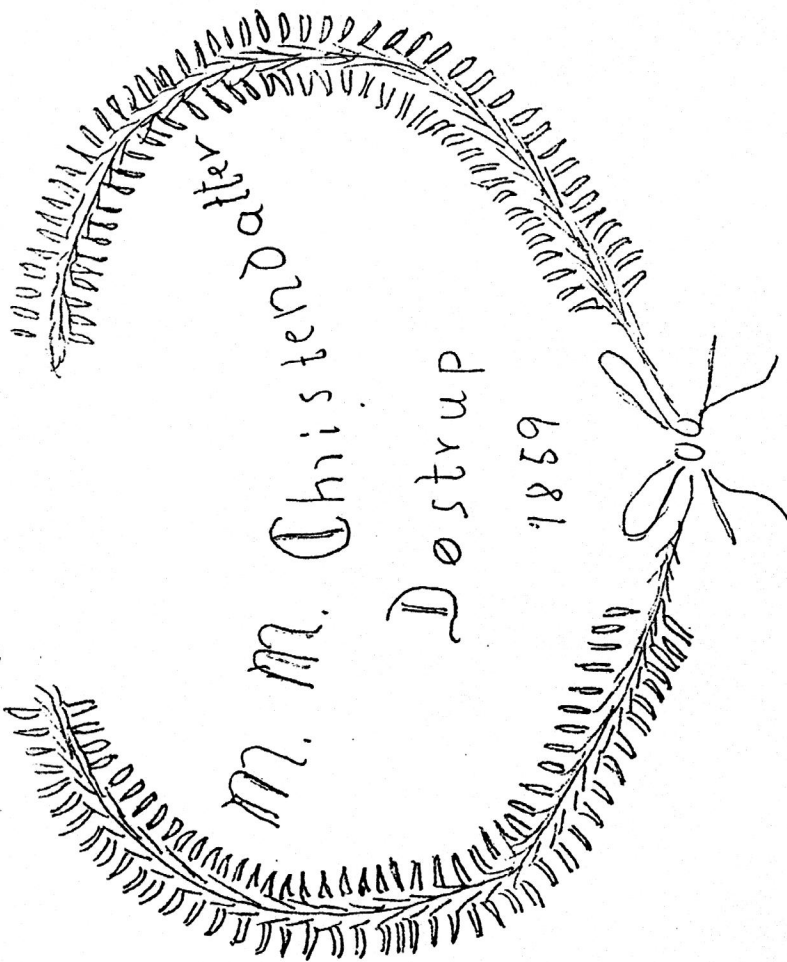
Og så kommer vi til spørgsmålet: Hvem har så blæst og slebet denne karaffel? Det må anses for bevist ud fra den form, dekoration og oprindelse, at den er fremstillet på Myhlenberg Glasværk og slebet på møllen i Døstrup. Og så kan vi jo begynde at gætte blandt de personer, der i 1859 har været ansat på disse steder. Karafelen ligner meget fig. 244 (Frederik Hagens karaffel fra 1857), mens fig. 245, der er fra 1862 er anderledes i både form og dekoration. Vi kan måske antage, at Hans Gabriel Hagen (født 1825), der startede Myhlenberg i 1852, er søn af F. Hagen og har lavet dennes karaffel og måske også den foreliggende. Men der er mange andre muligheder blandt de erfarne glasmagere, der efterhånden blev overflyttet fra Conradsminde. I kildematerialet nævnes i 1861 10 glasmagere, B. Kauffelt, Th. Kauffelt, C. Hautop, H. Hau-

trop, L. Wienecke, T. Wienecke, F. Seitz, Jens Madsen, C. C. Thegler, J. Gregner. Heraf er Jens Madsen tidligere benævnt smelter, men derfor kan han jo godt være blevet glasmager også. C. Hautrop optræder ellers som sliber, men der kan jo have været tale om to personer. På tidligere tidspunkter nævnes 4 medlemmer af familien Haack, en Ritter, en Gundelach, en Rademacher, en Kielgast, en Eichhorn, en Rühländer, en Fagerström og en Behrenz som glasmagere eller glaspustere. Søren Jensen rejser i 1857, så han kan formentlig udelukkes. Og man kan jo formode, at det er en af de ældste og mest erfarne, der har stået for karaflerne, f.eks. Thegler, B. Kauffelt, Seitz eller fader Haack.

Af slibere er kun nævnt 4, nemlig foruden ovennævnte Hautop (Frederik Carl Christian, født 1820) Johan Heinrich Christian Storr (også 1820), Milius Thegler (1839) og Niels Chr. Christensen (alderen opgives lidt forskelligt, men omkring et par og tyve år). Den meget smukt udførte vinranke taget i betragtning er det nok mest sandsynligt, at en af de mere erfarne (Storr og Hautop) har dekoreret denne karaffel. Dog kan én person udmærket have udført selve decorationen og en anden have tilføjet teksten efter bestilling. Niels Chr. Christensen, der vides at have opholdt sig i Døstrup i 1860, er åbenbart en del rejsende. Han kommer i 1858 fra Ravnkilde (Conradsminde) til Gandrup (Myhlenberg), tager så en tid til Ulstrup, er i 59 i Løgstør, i 60 i Randers og i 61 igen i Gandrup. Han har tilsyneladende været den, der kom til kunderne for at udføre graveringer efter bestilling, jfr. "Landskaber og Navne paaslibes efter Opgivende". Man bemærker ved at studere karaflen, at det har været en smule svært for sliberen at beregne pladsen til bogstaverne, idet de står tættest i den sidste del af navnet, selv om det er smukt arbejde. Bemærkelsesværdigt er det også, at der mangler et "s" i midten af efternavnet, hvoraf man kan få den tanke, at sliberen er udenlandsk og ikke fortrolig med dansk navneskik.

Lignende slebne bladkranse ses foruden på de nævnte karafler også på jagtflaskerne fig. 323 og 329. Man skal nok være varsom med at tilskrive dem den samme hånd. Det drejer sig nok snarere om en lokal tradition, der foreskrev, at sådan skal en bladkrans nu engang se ud. Man ser, at den er mest detaljeret udført på fig. 323, 244 og Mette Maries karaffel med et lag "Grannåle" indenfor de små tætsiddende blade. Det er uvist, om Hautop eller Storr har udført 323, da der var flere andre slibere på Conradsminde i 1846, men lærlinge efterligner jo deres mester, hvem han så har været. 323 adskiller sig fra de to karafler ved, at de ydre blade er skrånede, så rankerne leder tanken hen på kornaks, som her vender nedad, mens karaflerne har vinkelret fra stilken strittende blade, og rankerne udgår forneden fra en karakteristisk sløjfe. Mette Maries karaffel og 244 er tæt nok på hinanden i både tid og slibning til at kunne være udført af samme mand, sikkert en af de to

En skitse af dekorationen

overnævnte, mens 329 og 245, der er de yngste, har en mere forenklet bladkrans uden "grannåle" og kan være en af de yngre slibers værker. Nogle slibere har kun slebet facetter m.m., mens andre var specialister i dekorationer, men vi ved desværre ikke, hvem der gjorde hvad.

Der har sikkert været en del kommunikationsproblemer mellem øvrighedspersonerne og de udenlandske glasfolk, da deres navne ofte er stavet forkert til ukendelighed, og årstal varierer mere eller mindre, så kilderne, som jeg har overtaget efter min far, og som er nævnt i "Hvem sleb hvad?" af Bent Wolstrup, er usikre på mange punkter. Jeg har også foretaget nogle gætterier omkring karaf lens tilbliven og dens skæbne indtil i dag. Der er sikkert blevet skænket mangan god dram af den i tidens løb. Proppen har været en tur på gulvet engang, men stumpen er der stadigvæk. Det har ikke været sundt for den at stå tom; thi vanddamp har gjort den uklar indvendig. Men den er stadig et fint eksempel på tidlig nordjysk glaskunst. Den er på grund af den flotte vinranke, jeg har forsøgt at gengive, endnu mere spændende end de to, der er afbildet i "Dansk Glas". Den er næsten blevet til et levende væsen, mens vi har forsøgt at fralukke den nogle af dens hemmeligheder.

Irene M. Kristensen

Glashistorisk Selskab Aalborg er stiftet i 1976 for at skabe et forum, hvor glasinteresserede kan få udbygget deres kendskab til glas og høre nyt fra mennesker, der forsker i emnet.

Hver sæson er der blevet afholdt 4-5 foredrag om både dansk og europæisk glas. Endvidere er der arrangeret en række ekskursioner til danske, norske og svenske glasværker samt relevante udstillinger.

Selskabet udgiver en gang om året optryk af gamle kataloger og priskuranter. En fortegnelse over det hidtidige genoptrykte materiale findes og materialet kan erhverves af nye medlemmer så længe oplaget rækker.

Kontingent pr. sæson er p.t. kr. 190,- pr. medlem.

Medlemskab kan tegnes ved at indsætte beløbet på girokonto 2 24 79 41, Glashistorisk Selskab, Spartavej 3, 9270 Klarup.